

ЗМІСТ:

МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ: Два ювілеї.....	449
ОРЕСТ ЛЕВИЦЬКИЙ: Ганна Монтовт (історичне оповіданє з життя волинського панства XVI столітя (докінченє).....	454
Ю. БУДЯК: Записки учителя (далі буде).....	489
Л. СТАРИЦЬКА - ЧЕРНЯХІВ-СЬКА: Гетьман Дорошенко, песа на 5 дій (кінєць буде).....	504
АНТОН НОВІНА: Білоруський національний рух.....	533
О. ОЛЕСЬ: Поезії.....	545
М. ЄВШАН: Суспільний і артистичний елемент в творчости.....	547
ОЛЕКСА РЕМЕЗ: Ковбок (казка).....	556
ВАСИЛЬ КРИЧЕВСЬКИЙ: Другий конкурс на пам'ятник Шевченка.....	574
М. ВОРОНИЙ: Єретик (Уривок з поеми).....	577
М. ГЕХТЕР: Економічне життє України в 1910 р.....	578
М. Р.: На Ворсклі (поезії).....	598
А. СІНКЛЕР: Герої капіталу, переклала Н. Романович (докінченє).....	599
М. ПОРШ: На повороті.....	614
Ч. РОБЕРТС: Бійка за здобич, переклала Н. Романович.....	631
Л. ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ: З австрійської України.....	635
Бібліографія.....	645
Книжки надіслані до редакції.....	654
Зміст LIII тому ЛНВ.	
Зміст 4-ої кн. ЛНВістника.	
Оголошеня.	

Від Адміністрації. З сею книжкою розси всім передплатникам чеки і просимо надати передплату, хто ще не прислав, бо інакше жимо висилку.

1911.

РІЧНИК XIV.

ТОМ LIII.

КНИЖКА III.

ЗА МАРТ.

ЛІТЕРАТУРНО- НАУКОВИЙ ВІСТНИК

КИЇВ.

Друкарство Київської Друкарської Др. М. М. М.

... 5. ...

Жертвуйте на пам'ятник Шевченка у Києві!

Жертви слати на книжечку
Красного Союзу Кредитового у Львові, ч. 5555.

За кілька днів вийде:

ІЛЮСТРОВАНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Проф. МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

популярно написана, велика книжка, багато ілюстрована: коло 500 сторінок, 370 ілюстрацій: портретів, зніжків, старинних малюнків, карт і плянів.

Ціна без оправи буде коло 5 корон, оправи від 1 кор. 50 сот.

Замовлення приймає Книгарня Наукового Товариства імени Шевченка. Хто хоче дістати зараз по виході, нехай замовляє вже тепер.

Останні видання

Українсько-руської Видавничої Спілки (1908—1910):

Іван Франко: Украдене щасте, пєса на 5 дій	—	56 "
" Лис Микита, опрavl.	1	30 "
" Анна Русинка, королева Франції, брош. 40 с. опр.	—	80 "
" Фльорентійські ночі, брош. 1 К опр.	1	40 "
" Нарис українсько-руської літератури, брош. 3 К 60 с., опр.	4	— "
" Молода Україна, брош. 1 К 60 с., опр.	2	— "
" Учитель, комедія в 3 діях	—	60 "
" Зівяле листє, вид. 2	1	40 "
" Батьківщина. Оповідання (друкують ся)		
" Давнє й нове, друге, побільшене видання збірки „Мій Ізма- рагд" (друкуєть ся)	1	— "
Рудольф Ерінг: Боротьба за право	1	— "
А. Оляр: Від монархії до республіки (сторінка з історії французької революції)	—	40 "
Спірідон Чернасенко: Хвилини, збірка поезій	—	56 "
Марко Вовчок: Посмертні оповідання (що не вийшли в попередні збір- ки): Дяк, Пройдисвіт, Лист з Парижа, Як Хапко солоду відрік ся, Гайдамаки)	2	— "
М. Лозинський: Польська народова демократія	1	40 "
С. Ковалів: Похресник і інші оповідання, брош. 2 К 20 с., опр.	2	60 "
" Чародійна скрипка, брош. 1 К 20 с., опр.	1	60 "
" Писанка, брош. 1 К 80 с., опр.	2	— "
" В остатній лавці, брош. 2 К., опр.	2	40 "
" Щаслива бабуня (друкуєть ся)		
Й. Бойєр: Сила віри, роман.	1	40 "
О. Кобилянська: „В неділю рано зіле копала", повість	2	24 "
Кнут Гамсун: Пан, повість,	1	40 "
А. Журбенко: Філістер, повість з життя української інтелігенції в Гали- чині, брош. 3 К 30 с., опр.	3	90 "
Р. Кіплінг. Оповідання	1	70 "
К. Біхер. Повстаннє народнього господарства	1	70 "
О. Тесленко: Страчене жите, оповідання селянина	—	56 "
М. Левицький: Дурисвіти,	—	53 "
Гр. Коваленко: Гуморески (друкують ся)		
М. Коцюбинський: Дебют. Оповідання (друкують ся)		

КНИГАРНЯ Наук. Тов. ім. Шевченка
у Львові, Ринок ч. 10,

має на складі всі українські видання, висилає всякі книжки
на всяких мовах скоро і точно.

МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ.

Два ювілеї.

Річниця смерті нашого найбільшого поета тісно і нерозривно звязала ся з річницею визволення селянства на Україні й по піль Росії.

Маніфест про визволення хоч був підписаний 19 лютого с. ст., тиждень перед смертю Шевченка, але опублікованне його відложено на першу неділю посту, і Шевченко, напружено чекаючи сього многоважного акту і сильно дражнячи ся від того проволікання, вмер серед сього сподівання. В однім часі пішли по Україні поголоски про радісну свободу народню і сумну утрату в особі великого страдника за український нарід і його поневолення. Память визволення сплела ся з образом чоловіка, котрий як ніхто відчув жах і огиду кріпацької неволі і віддав сили свого великого духа на непримирену боротьбу против неї і пропаганду визволення. І тепер в п'ятдесятлітню річницю сих подій в тіснім звязку впливають перед нами сі два моменти нашого народнього життя — свято народньої свободи і свято благовістника нової волі і нового життя.

І визволення селянського народу і великий подвиг Шевченка були вістниками радісної будучности. Для української нації, представленої мільонами селянства з незначними купками півсвідомої інтелігенції, визволення селянства відкривало перспективи побідного походу в народні маси освіти, культури, загально-людських і національних інтересів, до котрих звала всіх, великих і малих, сильних і сірих Шевченкова Муза; з інтелігентських кружків вони стелили стежки-надії в глибину народа, що мав дати підставу для нового життя нації.

Подібне значінне мало визволення і для цілої Росії. Для неї як і для України однаково було воно першим нарощним каменем, на котрі мали назидати ся і вже почали класти ся иньші підвалини оновленого суспільного і політичного життя. Се будівництво одначе не трівало довго і не добудована храмина нового життя зі-

стала ся сумною руїною, котру треба було боронити від дальшого руйнування, відложивши на бік мрії про „увѣнчаніє зданія“, яким мав послужити конституційний устрій.

Тільки сорок п'ять літ пізнійше по тім першій визволенню нова політична катастрофа, зовсім аналогічна з попередньою, захитила підставами реакції, що запопадливо сплїтали на місце старих кріпацьких кайданів нові ретязі. Стала на чергу справа економічного визволення робучих мас, що мало докінчити їх особисте визволення, довершене 1861 р.; вперше серіозно поставлено домагання гарантій політичної свободи, політичного і національного самоозначення. Але іпозантний суспільний рух скоро потух, стрівши ся з новою реакцією, і тактика „успокоєнія“ відсунула російське громадянство з нових позицій назад в передрозсвітні нетри „усмотрѣнія“, такого свобідного і безоглядного, яким не було воно навіть в ті найгірші темні часи.

Визволення 1861 року стало знову тільки вікном в далечінь будучности, маніфест 19 лютого — заповітом будучих благодатей, не зреалізованих по нинішній день. Зовсім зрозуміло з становища найбільш послідовних реакціонерів, що й нинішнє святкування п'ятидесятиліття 1861 року вони вважали непожаданим дісонансом в реакційнім курсі нинішнього правління, що викликав тільки „плѣнной мысли раздраженъ“. Вони накликали правительство, щоб заборонило святкування річниці зовсім; се було одначе занадто різке жадання. Правительству трудно було відрікти ся від свого власного акта. Одначе на практиці святкування обставлено такими заборонами і обмеженнями, що контраст визвільних тенденцій „дней Александровых прекраснаго начала“ з теперішнім курсом російського життя сам собою виступив через се ще з більшою ніж потрібно очевидністю.

Ще більші репресії викликало наше українське Шевченкове свято. Воно дало привід до справжнього походу на Українство в Росії — не тільки з боку ріжних добровольців, але і всякого начальства.

Почало ся від заборони в Росії львівських видань „Кобзаря“, а по сконстатованню, що зміст його однаковий з „Кобзарем“ російських видань, конфісковано сі і віддано під суд їх видавців. Святкування п'ятидесятиліття обставлено всякими труднощами; в Києві, з огляду на умови, якими його обставлено українська громада зовсім зрікла ся святкування; в Одесі просто заборонено. Подібні відомости ідуть з иньших міст. Поконфісковані передруки стільки разів дозволенних Шевченкових поезій. Конфісковано на-

віть музику, мелодію — тому хіба, що мала вона бути ювілейна. Розпочато похід против пам'ятника Шевченка. І разом з тим ішла безконечна, безглузда, дика нагінка чорної преси на „мазепинство“, „український сепаратизм“, включно до викриття плянів утворення незалежної української республіки під протекторатом Австрії й Німеччини.

Сі дурниці, розумієть ся, зістають ся при їх авторах. Але, громадянство наше понесло зовсім реальну втрату — позбавлене вільного росповсюдження найдорогшої своєї книги. Чи зискала від того державна ідея, що повний „Кобзар“, розпущений на російській Україні за сі чотири роки в числі шестидесяти тисяч, з загально приступної книги стає заборонним овочем, — що сею заборонаю підчеркнено певні вірші, місця, вирази і надано їм в очах читачів особливу вагу і значінне, — про се теж мабуть не буде двох думок.

На тім пункті сама російська адміністрація має дуже богатий досвід. Чим був Мазепа в очах українського народу до анахтеми, киненої на нього російським правительством? „Ляхом“, ворогом народу, мерзенним прислужником панським і московським. І тільки по анахтемах, клятвах, всіх проявах терору на всяке мазепинство Мазепа виростає в очах пізнійших поколінь українського шляхетства XVIII в. на „ідеал патріота“ українського, світлиці й церкви завішують ся його портретами: а нові, сучасні репресії на мазепинство встигли зробити Мазепудля закордонних Українців найбільш дорогою і популярною, найбільшим пієтизмом окруженою особою історичної України. Такі наслідки матимуть всі заборони і репресії, на які російське начальство здобудеть ся на український національний рух.

Буде нове обкроєння „Кобзаря“ цензурою? А з яким же „Кобзарем“ виростали покоління Українців за тих сорок пять літ, що попередили вихід першого повного „Кобзаря“? Шевченкова поезія на стільки суцільна, настільки органічна, настільки перейнята одним духом, що більше або менше гострі вирази, більше або менше різкі образи не змінюють нічого в її загальнім характері. Сугубо вичищений кожачиківський Кобзар 1860-х років давав читачеві ті ж самі крамольні настрої, вирощував те „мазепинство“, котре тепер заходили ся викорінювати офіціальні і неофіціальні сторожі Росії. Та й і без „Кобзаря“, що цілі десятиліття був знятий з книжного ринку, зростали сі самі крамольні настрої. Щоб убити те, що так жахає російських охранителів, треба б знищити українське слово, українську пісню, український

мотив, навіть український акцент. Адже вигострене заборонами і терором національне почуте знаходить собі поживу в найбільш тонких і неможливих до захоплення рисах. І всяка репресія, яка падатиме на обгострену двохвіковими заборонами національну вражливість, тільки гостритиме її далі.

Спільність репресій об'єднують також з новою силою сі два пам'ятні моменти — визволення і національний розвій. Перегортаючи річники „Основи“ 1861 року, відчуваєш з кожної сторінки, як тісно звязувалося в почуттях і настроях тодішніх Українців сі дві великі справи — визволення селянства, що відкривала мільонам мужицької народности двері до самоозначення і національного розвитку, і перший великий здобуток національної культури — поезія Шевченка, що почала вирисовувати ся в своїй цілості тільки з його смертю, з публікуванням великої маси його невиданих творів, і відкривала нові перспективи національного життя. Літературна спадщина Шевченка, друкована на сторінках „Основи“ 1861 року, на тлі відомостей про селянську реформу та її переведення в життя, що йшли червоною ниткою через весь річник, звучали як два голоси одної й тієї ж пісні нової будучини України. І нові репресії, що в однім часі спадають на національне життя України й на поступове життя Росії, з новою силою скріпляють созвучність сих двох провідних ідей: нашого національного розвитку і розкріпощення російського життя.

Без розкріпощення селянства, довершеного в 1861 році, були б неможливі результати національного розвитку, досягнені за сі п'ятдесят літ. Вони справедливо можуть здавати ся убогими, обидно мізерними, коли прирівнювати їх до потенціальних сил України і до тих завдань повноти національного життя, які мусить собі ставити кожний свідомий Українець. З жалем і болем мусить він подумати, що могло б бути досягнене за сі п'ятдесят літ, як би національному життю не клало ся перепон і як би разом з розкріпощенням селянства були закладені міцні підстави політичної свободи і широкого самопорядкування, коли не національно-територіальної автономії, — як би виріс за сей час український нарід культурно, економічно, національно. Але і те що досягнено за сі п'ятдесят літ підневольного життя становить величезний крок наперед, якого в ніяким разі не годить ся нам легковажити.

В момент смерті Шевченка розуміння значіння великого українського поета і взагалі вагу української національної творчости було приступне тільки гурткам інтелігентів. Народня маса з відомостей про Шевченка могла тільки творити фольклорні легенди про його

надлюдські сили й прикмети, — цікавий факт, який показував, що в свідомості народа не було ніяких ідей новочасного національного героя, проводиря народнього, вістника нового національного життя.

Тепер культ Шевченка і в його особі — культ національного слова незмірно поширив ся, охопив величезні маси пів-інтелігенції, іде сильно і незмірно в глибину народніх мас. Коли тоді були сотні (згадати мізерну цифру передплатників „Основи“, яка не доходила до сотні!) — то тепер можна говорити про сотні тисяч і мільони. Цифри розпродажі Шевченкового Кобзаря в останнім десятиліттю не лишають в тім ніякого сумніву. І сей результат був осягнений при обставинах дійсно неможливих, при заборонах і репресіях, які не мають собі нічого рівного.

Можливости для справжньої агітації, для проповіді національної, для свобідного поширення слова друкованого і живого — властиво не було цілий сей час до нинішнього дня, бо тих кілька місяців, „коли начальство відійшло“, вся увага звернена була зовсім не на питання національні. Українство здобувало собі суспільність і нарід своєю стихійною силою без усяких плянових заходів в тім напрямі з боку інтелігенції, котрих не було та — з жалем треба сказати — нема й досі. І сею стихійною силою ширило ся дуже помітно, ширить ся й тепер, неважаючи на мінімальну, майже ніяку енергію, приложену до сього нашим громадянством, що могло б і в нинішніх обставинах працювати над загальним освідомленням свого народу далеко успішнійше і видатнійше, приготовляючи могутний розвій українського життя для тої хвилі, коли впадуть засоби теперішнього успокоєння і буде розскріпощене нинішнє жите.

„Світ у тьмі світить ся і тьма його не обняла“.

